

foto Markéta Šedivá

PŘÍBĚHY BEZPRÁVÍ MĚSÍC FILMU NA ŠKOLÁCH RADY A DOPORUČENÍ

” Vyprávění o nacistickém a komunistickém bezpráví z úst těch, kteří ho zažili, je důležitější než cokoli jiného, protože je autentické. Lidé, kteří byli zavřeni a pronásledováni, v sobě nesou paměť celého národa. Je naší povinností o tom vypovídat, už proto, že je nás stále méně. “

Jiří Stránský, scénárista, spisovatel a bývalý politický vězeň

Následující text, který by vám měl pomoci při pořádání Příběhů bezpráví na vaší škole, vychází ze zkušeností a praxe pedagogů, kteří besedy pravidelně organizují.

VYBERTE FILM

Letos můžete vybírat z těchto filmů:

1. **Hitler, Stalin a já** / Helena Třeštíková / ČR / 2001 / 56 min. / téma: holocaust, 50. léta
2. **Postavení mimo hru** / Ivan Biel / ČR / 2010 / 57 min. / téma: 50. léta, sport
3. **Deset bodů** / Milan Maryška / ČR / 1969 / 22 min. / téma: 60. léta
4. **České děti** / Karel Strachota / ČR / 2012 / 38 min. / téma: normalizace

Všechny letošní filmy jsou vhodné jak pro základní, tak pro střední školy. Přesto se podívejte na ukázky a při výběru filmu zohledněte věk svých žáků a jejich připravenost na dané téma.

POZVĚTE HOSTA NA BESEDU PO FILMU

I. Sehnat pamětníka je těžké, nevím, kde ho hledat

Hledejte očitého svědka doby, o které film vypráví, a začněte ve svém okolí. Ideálním případem je **pamětník z vašeho regionu, města, vesnice**, jehož vzpomínky, týkající se míst, které žáci znají, pro ně budou přístupné a atraktivní.

Snažte se do hledání hosta co nejvíce zapojit své žáky. Studenti se mohou ptát svých rodičů, příbuzných i známých. Mohou zajít do knihoven, archivů či hledat na internetu. V menších městech je často ideálním hostem místní **kronikář** nebo **archivář**.

Obrátit se můžete také na **organizace sdružující bývalé politické vězně** (např. Konfederace politických vězňů, Sdružení bývalých politických vězňů, Svaz PTP apod.). Vhodnými hosty mohou být také **potomci bývalých politických vězňů** (např. Občanské sdružení Dcery 50. let). Pokud je vaším tématem období normalizace, zkuste se obrátit na **pamětníky z řad disidentů, chartistů, undergroundu, věřících či skautů**. Mezi instituce, které spolupracují s touto skupinou pamětníků, patří např. Skautské století, Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, Libri prohibiti apod.

V případě zájmu o besedu s **historikem** se můžete obrátit na různé **odborné instituce** (např. Ústav pro studium totalitních režimů, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Vojenský historický ústav). Stejně tak lze na besedu pozvat **tvůrce dokumentárních filmů** zabývajících se moderními československými dějiny.

Pokud se vám přesto nedaří hosta najít, jsme připraveni vám dále pomoci. Kontaktujte nás na e-mailu info@pribehybezpravi.cz a **vyžádejte si seznam kontaktů**.

Spolupracujeme s panem Zdeňkem Kuchtou na mnoha projektech, známe se řadu let, využíváme jeho zkušeností. Pan Kuchta je kronikářem města a pamětníkem doby, bývalý středoškolský učitel dějepisu.

Eliška Richtárová, učitelka, ZŠ a MŠ TGM, Břlovec

II. Nejvhodnějším hostem besedy je sám učitel

Nechceme podceňovat vaši odbornost či vlastní zkušenosti s komunistickým bezprávím, o kterých žákům můžete vyprávět. Věřte ale, že host zvenčí přinese do diskuze nový rozměr a vyvolává v žácích více otázek, na které by se vás mohli stydět zeptat.

Povídání pana Davida pro mě bylo ale daleko zajímavější než celý film. Bylo vidět, že nám vypráví opravdu s velkou radostí a zaujetím. Během svých štací u vrtů a pobytu v maríngotce napsal celou knihu, a dokonce s sebou na besedu přivezl fotky a dokumenty týkající se jeho života. Mně osobně nikdy nikdo nevypravoval, jaké to bylo v období, kdy tu vládl Gottwald, a v období komunismu. Dozvěděla jsem se spoustu nových informací.

Martina, studentka Střední školy zdravotnické a sociální, Chrudim

III. Můj pamětník tvrdí, že je nezajímavý a na besedování se proto necítí

Nemusí jít jen o politické vězně s letitými tresty odnětí svobody. Důležité je zprostředkovat i každodenní život v komunistickém režimu. Snažte se proto svému hostu vysvětlit, že každý příběh je jedinečný a má svou výpovědní hodnotu. Navíc se každý rok potvrzuje, že pamětníci jsou skromní, a přestože mají hodně zážitků, je jim žinantní o nich vyprávět před žáky.

Většinou se však stává, že pamětník, který původně nechtěl před dětmi mluvit a měl dojem, že je jeho povídání nebude zajímat, odchází z besedy příjemně překvapen a potěšen. Zájem mladých lidí je pro něj určitou satisfakcí za prožitě bezpráví.

Jezdím do Jilemnice na besedy již řadu let, je to jakási satisfakce za jednoroční pobyt v tamním Pracovním útvaru, kdy jsem jako odsouzená vězeňkyně pracovala v továrně Technolen na mokrodopřádacích strojích.

Hana Truncová, rozená Johnová, pamětnice

Ačkoli pan Stibůrek nebyl nějak dramaticky perzekvován minulým režimem, dokázal žákům zodpovědět všechny dotazy a jeho vysvětlení a pohled na tehdejší dobu byly velmi přínosné. Po počátečních ostýchavých reakcích na obou stranách se diskuze brzy rozproudila, a tak díky tomu naše beseda včetně promítání filmu trvala téměř 3 vyučovací hodiny. Žákům se projekt líbil.

Leona Jarošová, učitelka, ZŠ a MŠ T. G. Masaryka, Drásov

IV. Čím víc hostů budeme na besedě mít, tím lépe

Dbejte na komorní atmosféru besedy. Při „panelové diskuzi“ se hosté častokrát baví a dohadují mezi sebou a vašim žákům nezbude žádný prostor. Pokud zaznívají příběhy a názory od několika lidí najednou, žáci se v dané problematice často ztrácí.

„ Pamětníci se vzájemně střídali a vyprávěli o svých osudech. Nezbyl bohužel čas na besedu. Studenti akci ocenili, pouze upozornili na to, že by stačil jeden nebo dva pamětníci, protože neslyšeli celý příběh. “

Kamila Matejíková, učitelka, Městské gymnázium a SOŠ Úpice

V. Nikoho zvat nebudu, naši žáci jsou neukáznění a byla by to vůči hostu ostuda

Nepodceňujte své žáky a zkuste se s nimi na besedu předem připravit. **Najděte paralely** mezi tématem, hostem a dětmi. **Zapojte je co nejvíce do vyhledávání hosta.** Samotný proces hledání může být pro žáky zajímavý a přínosný a budou si pak hosta také víc vážit.

„ Hodně se snažíme vše dostat co nejlíže k dětem (zkušenosti z rodiny, okolí, lidé, kteří je obklopují) – je to pak pro ně vše uvěřitelné. Například paní Jiřina Randáková, která se besedy účastnila, je zakladatelkou naší školy. Dobře se také dá s dětmi pracovat na základě potřeb vlastních svobod, osobních plánů, priorit... “

Kamila Zemanová Stieberová, učitelka, ZŠ Mozaika, o. p. s., Rychnov nad Kněžnou

Ze zkušeností víme, že žáci reagují na pamětníky dobře. Samotná osobnost člověka, který prožil komunistické lágry, v nich **vzbudí velký respekt.**

„ Překvapuje mě vždy, s jakou úctou se moji žáci k pamětníkům chovají. Nerozuměla jsem tomu, kde se v těch mladých klucích najednou brala trpělivost, se kterou naslouchali vzpomínání s mnoha dějovými zákrutami a detailními informacemi. Vysvětlili mi to – pro ně jsou pamětníci „borci“, lidé, kteří projevili odvahu v situacích, kdy jiní mlčeli. Někým šestým smyslem dokázali moji žáci vycítit, že před nimi stojí někdo, kdo si jejich pozornost a úctu zaslouží a s jehož statečným postojem je možné se bez problémů ztotožnit. “

Vlasta Vyčichlová, učitelka, SŠ strojná, stavební a dopravní, Liberec

VI. Do listopadu je dost času, vždycky se dá někdo najít

S vyhledáváním hosta **začněte včas.** S dostatečným předstihem jsme v týmu Příběhů bezpráví připraveni vám pomoci. Nebojte se proto na nás obrátit.

I. Toto období jsme ještě neprobírali, ale žáci to z filmu pochopí

Projekt probíhá v listopadu, proto je možné, že k období komunistického Československa jste ve výuce zatím nedošli. Poskytněte proto před projekcí žákům základní údaje o této tematice a zařámuje obsah filmu do základních historických souvislostí. Často stačí pár minut na konci předchozí hodiny, aby žáci posléze netápali.

V úvodu jsem připravila pro žáky teoretickou část – pomocí časové přímky roky 1948, 1968, 1989. Vysvětlili jsme si, co znamená slovo normalizace, a žáci říkali, co o tomto období ví z rodiny, z četby, z filmů apod. Tato část trvala asi 30 minut. Druhou část tvořila projekce. Třetí část tvořila beseda s Pavlem Horákem z KPV Teplice. Myslím, že letošní host žáky velmi upoutal svým neformálním, citlivým a laskavým vystupováním.

Klára Kruntová, učitelka, ZŠ Bílá cesta, Teplice

II. Nepromítám poprvé, techniku už mám vyzkoušenou

Technika je nevyzpytatelná – vše si proto s dostatečným předstihem vyzkoušejte. Ideální je projekce na plátno. Počítejte s tím, že „projekční místnost“ je nutno zatemnit. Doporučujeme návštěvu hosta ve škole zdokumentovat – připravte si proto i fotoaparát. Velmi se osvědčuje světit focení některému ze studentů.

Dlouhá léta jsem se snažila dokumentovat akce sama. Pak jsem si ale uvědomila, že řada našich žáků má nejen talent, ale také vlastní velmi dobré technické vybavení. A co je nejdůležitější – chuť fotit a prezentovat své práce. Nejtěžším úkolem, který mi zůstal, je vybírat z desítek až stovek fotografií ty nejlepší.

Ilona Horáčková, učitelka, SPŠ sdělovací techniky, Praha 1

III. Jednu hodinu promítnu film, beseda bude za týden

Podle zkušeností z předchozích ročníků je vhodné pro projekci a besedu využít minimálně dvě vyučovací hodiny. Film obvykle v žácích vzbudí emoce a vyvolá jejich zájem o tuto dobu. To je chvíle, kdy se chtějí ptát. Proto nedoporučujeme besedu pořádat s větším časovým odstupem od projekce.

IV. Náš pamětník chodí na besedy pravidelně, ví, o čem má mluvit

Vždy je dobré si s hostem předem ujasnit, jaké je téma filmu, a tedy i následné besedy. Obě části by na sebe měly navazovat. Pokud bude mít host zájem, zapůjčete mu vámi vybraný film ke zhlédnutí. Požádejte ho, aby případně na besedu přinesl svoje staré fotografie nebo další materiály. Řada bývalých politických vězňů má například kopie svých vězeňských spisů apod.

Pokud je to jen trochu možné, tak se před vlastním promítáním s vybraným hostem sejděte. Informujte ho o tom, jak bude akce probíhat – v kolik hodin začíná, jak dlouhá bude projekce, kolik let je žákům, jak dlouhý čas na besedu máte. Zjistěte si základní informace o jeho životě a zkušenostech, ať víte, kterým směrem besedu vést.

„ S hostem jsem několikrát předem jednala, seznámila ho jednak s filmem, jednak s možnými dotazy žáků. Ty jsme určitým způsobem připravovali dopředu, zadáno bylo i téma – normalizace jako projekt k prezentaci na nástěnce. Vše směřovalo k tomu, co pamětník zažil a co tedy zná. “

Lenka Mikesková, učitelka, Základní škola Čeladná

UJMĚTE SE ROLE MODERÁTORA

I. Host si nejlépe besedu organizuje a řídí sám

Ano, existují ostřílení pamětníci, kteří takzvaně „nastoupí a jedou“, ale je jich opravdu málo. Ve všech ostatních případech je nutné vaše vedení besedy. Neodcházejte proto ze třídy, nesnažte se upozadit (byť s dobrým úmyslem dát svému hostu co největší prostor), ale ujměte se role moderátora. Představte hosta, vyzývejte studenty, aby kladli otázky, předávejte jim slovo, usměrňujte debatu. Dobré je ptát se také studentů, chtějte po nich, aby formulovali svůj názor na film, který viděli, ptejte se jich na pocity, které v nich film vyvolal.

Na vedení besedy se můžete připravit také pomocí otázek a odpovědí k jednotlivým filmům, které naleznete v informační části audiovizuálních lekcí na webu www.jsns.cz.

II. Hosta nemůžu přerušovat, bylo by to neslušné

Po projekci nejdříve představte hosta a dejte mu prostor, aby film doplnil, seznámil studenty s tím, jak na něj snímek zapůsobil a jak souvisí s jeho životní zkušeností. Jeho vyprávění by rozhodně nemělo být dlouhé – v úvodu 5–10 minut stačí, na to je vhodné hosta předem upozornit. Pamětníci často měli tak zajímavý život, že by mohli vyprávět hodiny, ale žáci by ztratili koncentraci. Nebojte se proto slušně přerušit hosta, pokud by bylo jeho vyprávění příliš rozsáhlé nebo se netýkalo daného tématu, a vrátit diskuzi zpět k tématu.

Pokud si host s sebou přinesl staré fotografie či jiné materiály, umožněte žákům, aby si je prohlédli.

„ Oba hosté byli spokojeni s pozorností a napětím, které v dětech vyvolali. Jejich povídání jsem musela doslova zastavit, protože jinak by už nebyl prostor na dotazy. Otázky směřovaly na činnost Makarenkova ústavu v nedalekém Zámrsku, na životní podmínky v jáchymovských dolech a na problémy spojené se studiem dětí politických vězňů a jejich pozdějším osudem.

Lada Cejmová, učitelka, ZŠ M. Choceňského, Choceň

III. Studenti se určitě nebudou ptát, raději si budu s hostem povídat sám/sama

Důvěřujte svým studentům a nechte je, aby se sami ptali na to, co je zajímavé. Někdy se vám bude zdát, že otázky jsou příliš triviální, nebo naopak moc detailní a že by bylo možné ptát se lépe. Ale žáci se ptají především na to, co je zajímavé. A právě odpovědi na své otázky bývají často tím, co si z besedy odnesou.

Na začátku bude debata možná vážnout, proto si připravte pár vlastních otázek, abyste ji sami rozpoutali. Pokud se budou žáci ostýchat, mohou své dotazy napsat i na papír. Snažte se je co nejvíce zapojit.

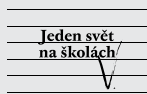
„ Díky otázkám žáků (např. „Jak moc si musel člověk dávat pozor na to, co řekne?“) se beseda odklonila z historického pohledu na vlastní zážitky. Beseda byla velice vtípná a zábavná. Žáci i v dalších hodinách (například při strojnictví) besedovali dál i se svými pedagogy. Pamětník, pan doktor Dvořák, byl velice nadšen, že se na SŠ konají takové akce, a ochotně odpovídal na otázky. Žáci navázali na besedu v hodinách ČJ, kdy srovnávali poznatky z filmu, osobní zážitky hosta a ukázky z beletrie.

Ludmila Petržalová, učitelka, SPŠ strojní a elektrotechnická, České Budějovice

TIPY NA DALŠÍ AKTIVITY PO PROJEKCI

- Zapůjčete si na vaši školu jednu z našich **výstav Příběhy bezpráví**.
- Pokud žáky a studenty zaujalo vyprávění pamětníků, můžete jejich zájem podpořit tím, že jim doporučíte literaturu týkající se daného období nebo se přihlásíte do našich **týmových projektů Z místa, kde žijeme**.
- Studenti středních škol mohou své názory, zkušenosti a znalosti období komunistické totality využít v **literární soutěži nebo při nominaci na Cenu příběhů bezpráví**.
- Filmy můžete v rámci své výuky o československých dějinách využívat i nadále. Připravili jsme pro vás **audiovizuální lekce**, obsahující informační texty historiků, aktivity do vyučovacích hodin a řadu dalších doprovodných materiálů.

Jeden svět na školách
program společnosti Člověk v tísni
www.jsns.cz • www.pribehybezpravi.cz

Finanční podpora:

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

Generální partner
Jednoho světa na školách

NADAČNÍ FOND AVAST

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ